

THEMABIJEENKOMST DUURZAAM BEHEER EN PREVENTIE

Verslag van de themabijeenkomst, gehouden op vrijdag 8 februari 2008 in het kantoor van het Waterschap Zeeuwse Eilanden te Middelburg.

Dagvoorzitter **Wim Gosselaar**, dijkgraaf van het waterschap Zeeuwse Eilanden gaf in zijn openingswoord van de door het Regioteam Zuiver Zeeuws Water in samenwerking met Praktijknetwerk Duurzaam terreinbeheer Zeeland georganiseerde bijeenkomst aan dat het doel van de bijeenkomst was bestuurders, beheerders en ontwerpers bewust te maken van het belang van preventie: "leg verhardingen zo aan, dat er geen onkruid op kan groeien; danwel áls het er toch groeit, zorg dan dat je het eenvoudig niet-chemisch aan kunt pakken". De heer Gosselaar signaleert daarbij een tweetal knelpunten:

1. bestuurders: "omvormen kosten geld", echter: vereenvoudiging van beheer verdient zich op termijn terug.
2. Ambtenaren: ontwerpers en beheerders communiceren onvoldoende over de problematiek. Als een beheerder niet tegen de ontwerper vertelt dat hij beheersproblemen heeft met zijn ontwerpen, dan blijft die ontwerper zo ontwerpen. Communicatie is nodig.

Voorts gaat hij kort in op de geschiedenis rondom het Duurzaam Beheer in Zeeland. De doelstelling van het Zeeuwse convenant Duurzaam Beheer (gesloten in november 2001) was het terugbrengen van het gebruik van bestrijdingsmiddelen: in 2003 tot 75% ten opzichte van het gebruik in 1999 en in 2005 reductie tot "0". Na enige tijd kwamen enkele gemeenten hierop terug in verband met budgettaire problemen. Het waterschap Zeeuwse Eilanden hield zich wel aan de afspraken van het convenant en was in 2005 chemievrij.

De heer **Gosselaar**: "De drinkwatermaatschappijen gaven aan dat zij steeds meer problemen kregen met diuron in het oppervlaktewater. Dit leidde tot het verbod op het gebruik van diuron op verhardingen (in juni 1999). Daardoor nam het gebruik van glyfosaat op verhardingen vanaf 2000 toe.

De waterschappen en de drinkwaterbedrijven voerden onderzoek uit naar het vóórkomen van glyfosaat in oppervlaktewater. Voor de waterschappen blijkt dat glyfosaat niet leidt tot een groot ecologisch probleem. Maar voor de drinkwaterbedrijven is dat anders. Uit onderzoek van Riwa-Maas (dat is de koepel van drinkwaterbedrijven in het Maasstroomgebied die Maaswater inzetten als grondstof voor drinkwaterbereiding) blijkt dat de drinkwaternorm voor glyfosaat in het Maaswater sinds 2000 steeds vaker en meer wordt overschreden. Overschrijdingen van de drinkwaternorm zijn op sommige punten zelfs schering en inslag. Feitelijk is het daarmee zo, dat de glyfosaat zorgt voor een drinkwaterprobleem én dat de drinkwatervoorziening in Nederland in de gevarenzone terecht is gekomen. De bemoeienis van de politiek vormde de aanzet voor een gewasbeschermingsbeleid. In 2003 kwamen de gezamenlijke partijen aan tafel en er kwam een Convenant Duurzame Gewasbescherming tot stand. Het Rijk nam dat over en de Nota Duurzame Gewasbescherming, waarin een aantal doelstellingen voor de vermindering van de milieubelasting van het oppervlaktewater zijn opgenomen, was een feit.

Concreet kwam het er op neer dat:

1. de milieubelasting door bestrijdingsmiddelen in 2010 met tenminste 95% moet zijn afgenomen ten opzichte van 1998;
2. het aantal knelpunten t.a.v. drinkwatervoorziening in 2010 met 95% moet zijn afgenomen ten opzichte van 1998.

Daarnaast is er de Europese Kaderrichtlijn Water die eisen stelt aan de kwaliteit van oppervlaktewater dat gebruikt wordt voor de drinkwaterbereiding én bepaalt zij dat er in 2015 geen knelpunten meer mogen zijn voor wat betreft de drinkwaterwinning vanuit oppervlaktewater.

In 2005 werd de Nota Duurzame Gewasbescherming geëvalueerd.

Een van de belangrijkste conclusies in dit verband was dat de tussendoelstelling voor drinkwaterkwaliteit (50% minder knelpunten in 2005) nog niet bereikt was. De meeste overschrijdingen – op tweederde van de innamepunten - betreft het herbicide glyfosaat. Verder werd geconcludeerd dat het behalen van het einddoel van de KRW (geen drinkwaterknelpunten in 2015) evenmin binnen handbereik is.

Een andere conclusie was dat zonder aanvullende maatregelen de doelstellingen voor de ecologische kwaliteit van het oppervlaktewater in 2010 niet zullen worden gehaald. Samenvattend: er moest dus iets gebeuren om de doelstellingen van het gewasbeschermingsbeleid te halen”.

De heer **Gosselaar**: “Begin deze eeuw zijn diverse onderzoeken uitgevoerd naar emissies vanuit de landbouw, maar ook naar emissies vanaf verhard terrein. Daaruit bleek dat het gebruik van glyfosaat op verhardingen aanzienlijk lager is (en dan praat je over een factor 5 tot 6) dan het gebruik in de landbouw. Maar de emissies van glyfosaat vanaf verhardingen zijn aanzienlijk groter (een factor 4 tot 5) dan de emissies vanuit de landbouw. En als ik daar dan nog bij betrek, dat uit een CBS-publicatie van deze week blijkt dat het gebruik van chemische middelen op verhardingen door gemeenten in de periode 2001 - 2005 met ruim tienduizend kilo (dat is 54%) is toegenomen, dan vraag ik me af: waar gaan we naar toe? De Kamer sprak over “de onevenredig grote emissie naar oppervlaktewater vanuit de toepassing op verhardingen in relatie tot de emissies van landbouwkundige toepassingen”. Zij vroeg de regering om vanuit het oogpunt “gelijke monniken - gelijke kappen” passende maatregelen te overwegen. Hiermee was de basis voor het treffen van emissiereducerende maatregelen er. De regering was aan zet. Er werd een projectgroep aan het werk gezet en er werd gekeken naar de toelating. De projectgroep kwam eind 2006 met een beleidsadvies over Duurzaam Onkruidbeheer (DOB). Dat DOB-Beleidsadvies werd bestuurlijk geaccordeerd en had daarmee status. Glyfosaat was in 2006 toe aan herbeoordeling door het Ctgb. Daarbij moest rekening gehouden worden met de uitspraak van de rechter van 19 augustus 2005, waarin bepaald wordt dat daarbij moet worden getoetst aan het drinkwatercriterium. Dit leidde in december 2006 tot een aangepast Wettelijk Gebruiksvoorschrift voor glyfosaat: glyfosaat op verhardingen alleen nog onder DOB voorwaarden en niet meer door burgers”.

De heer **Gosselaar** besluit zijn toespraak met een advies: “Er ligt nu beleid. Er zijn nu duidelijke richtlijnen voor de manier waarop u om moet gaan met onkruidbestrijding op verhardingen. Ik adviseer u, u daaraan te houden. Laat het met glyfosaat niet zover komen als destijds met diuron”.

Marian Vlaswinkel, WUR ging in haar presentatie “Duurzaam Onkruidbeheer en Preventie” in op de nieuwe regels voor onkruidbeheer op verhardingen. Deze nieuwe regelgeving is nodig omdat chemische onkruidbestrijding op verhardingen in Nederland een belangrijk knelpunt vormt bij de drinkwaterproductie uit oppervlaktewater. Vervolgens heeft zij uitgelegd waar DOB voor staat (Duurzaam OnkruidBeheer) en wat het doel ervan is. Ook is mevrouw Vlaswinkel kort ingegaan op de ontwikkeling van het (dalende) gebruik van Roundup Evolution door de Zeeuwse gemeenten. Voorts kwam preventie aan de orde. Preventie speelt zich af op verschillende niveaus: in de ontwerpfase, bij de aanleg en bij het beheer en onderhoud. De presentatie werd afgesloten met een aantal voorbeelden van probleemplekken, met name in bestaande situaties. Ook werden voorbeelden getoond van nieuwe verhardingen, waarmee de problemen kunnen worden voorkomen of beperkt.

Marleen Riemens, WUR heeft daarna een presentatie verzorgd over “Preventie van onkruidgroei”, waarbij zij heeft gekeken naar gebruiksfunctie, materiaalkeuze en kosten. Hierbij kwam duidelijk naar voren dat het voorkómen van onkruidgroei op verhardingen van essentieel belang is. Dit kan worden bereikt door kritisch te kijken naar de inrichting van de openbare ruimte en ervoor te zorgen dat het belang hiervan wordt onderkend, zodat het onderwerp een vaste plaats krijgt in de organisatie. WUR heeft op vier locaties onderzoek gedaan met diverse verhardingsmaterialen om uit te vinden welk materiaal het meest

onkruidwerend is. Mevrouw Riemens ging uitgebreid in op het uitgevoerde onderzoek. Geconcludeerd werd dat de inbedding in de organisatie (de koppeling van beheer en ontwerp en het opnemen in een plan van eisen) belangrijk zijn. Voorts kwam zij tot de slotsom dat voegvullingen een goede oplossing zijn bij een matige verkeersbelasting. Er moet een afweging worden gemaakt voor de toepassing van waterdoorlaatbare voegvullingen in relatie tot de verkeersbelasting. De keuze voor toepassing van de juiste materialen maakt het mogelijk dat op de beheerskosten kan worden bespaard. Tot slot attendeerde mevrouw Riemens de aanwezigen op het Rekenprogramma "Kosten en milieueffecten van onkruidbeheer op verhardingen"*)).

Henk van der Corput, elementmanager groen, spelen, reiniging en recreatievoorzieningen bij de gemeente Breda ging in zijn presentatie in op de aanpak die de gemeente Breda sinds de jaren 80 hanteert. In 1997 stond in het Milieubeleidsplan de beleidsdoelstelling: gebruik chemische middelen op verharding reduceren tot "0". De gedecentraliseerde bedrijfsvoering resulteerde in vijf methodieken. Hij pleitte voor het inbedden van het beheer in het ontwikkelproces en een procesmatige aanpak. In Breda leidde dit tot het aanwijzen van een coördinator beheertoets. De gemeente Breda heeft vervolgens een procesbeschrijving opgesteld, waarmee men nu nog steeds werkt. Ook is er gekozen voor een "meer sporen" aanpak. Deze aanpak varieert o.a. van bronbestrijding, integrale bedrijfsvoering, het zelf ontwikkelen van machines, het ontharden van de buitenruimte, het reduceren van obstakels en research en development. Ook communicatie binnen de eigen organisatie en met de burger is van groot belang. De heer Van der Corput benadrukte het belang van de zogenaamde bronbestrijding: afstemming van het ontwerp en het beheer spelen daarbij een grote rol. Hij sloot zijn presentatie af met het tonen van een aantal voorbeelden uit de Bredase situatie.

Hans Eshuis van Bosch & Slabbers Tuin- en Landschapsarchitecten uit Middelburg heeft uit hoofde van zijn functie jaren ervaring met het ontwerpen van buitenruimten. Hij geeft aan dat het meeste geld in verharding gaat zitten. Hij toont een aantal voorbeelden uit de praktijk. Bos Slabbers heeft een protocol opgesteld voor het waterschap Zeeuwse Eilanden voor de inrichting van zuiveringstechnische werken. De keuze van beplanting is essentieel voor onkruidbeheersing. Onkruid moet een plaats en een voedingsbodem hebben. De ontwerper moet hier rekening mee houden. Er kan gekozen worden voor minimaliseren of juist optimaliseren. In de laatste situatie dient het maai-beheer te worden aangepast. In elk geval geen chemisch beheer plegen. Het aantal groeiplaatsen kan worden geminimaliseerd door voegen op te vullen. Bij het optimaliseren kunnen doorgroeistenen worden gelegd. Het ontstane onkruid kan vervolgens worden gemaaid. Deze methode wordt in toenemende mate in nieuwbouwwijken toegepast. Je moet gebruik maken van het verschil in intensiteit van de betreding. Hij wijst erop dat het water erdoorheen kan, omdat er geen sprake is van een gesloten verharding. Obstakels kunnen lastig zijn bij het maaien. De heer Eshuis adviseert kritisch te kijken of verharding wel nodig is. Andere materialen (vlonders, stapstenen) of nieuwe materialen (cortenstaal) kunnen als zodanig worden toegepast.

De heer **Bosman** van de gemeente Veere toont aan de hand van foto's aan dat de toepassing van een klinkerverharding met veel voegen snel leidt tot onkruid. In het plan van aanpak van de gemeente Veere is - met uitzondering van de historische kern - gekozen voor de toepassing van "dikke klinkers". Het parkeerterrein aan de Veerseweg toonde na driekwart jaar nog weinig onkruid. De voegen van 2-componentenmateriaal laten echter los. Recente foto's tonen aan dat het voegmiddel eruit is. De oplossing ligt wellicht in strak straten zonder voegmiddel of bredere voegen mét voegmiddel. In Tholen is deze laatste methode toegepast. Daar betreft het een verharding die weinig bereden maar wel veel belopen wordt. Het resultaat is goed. Voegvulling heeft weinig elasticiteit.

Bij wijze van experiment zijn kinderkopjes gevoegd met een mengsel van brekerzand, cement en kalk. Dit zag er eerst niet goed uit. Inmiddels is gebleken dat er geen onkruid groeit. Mogelijk ontstaan er na opbreken problemen met het hergebruik van het bestratingmateriaal.

Voor zwaar verkeer is er geen afdoende voegmiddel.

Duomix bevat cement en cement wordt niet snel stukgereden.

Rien Klippel van waterschap Zeeuwse Eilanden (en tevens voorzitter van het Regioteam) zegt dat Zeeuwse Eilanden reeds in 2000 begonnen is met het toepassen van alternatieven. Bosch & Slabbers heeft een plan gemaakt voor het beheer van de terreinen van de rwzi's. Op de rwzi's worden doorgroeistenen toegepast in plaats van tegels. De openingen in de doorgroeistenen groeien vol met gras en de paden kunnen met de machine worden gemaaid. Het waterschap heeft vanaf 2000 dijktrappen omgevormd. De bestaande blokken zijn vervangen door trapelementen. Hier wordt niet gespoten, hooguit wordt er enkele keren per jaar met de bosmaaier gemaaid. Fietspaden worden geasfalteerd wat het voordeel biedt dat niet hoeft te worden gespoten. In 2008 worden de beplantingen omgevormd. De heer Klippel belicht hoe het beleid in de richting van het bestuur is gecommuniceerd. Eerst is er een "plan de campagne" opgemaakt (in 2000). De alternatieven zijn op een rijtje gezet en in de praktijk getoetst. In de periode 2002 tot 2006 was er sprake van jaarlijkse meerkosten van € 150.000 à € 200.000. Voor een aanzienlijk deel was dit een gevolg van de uitvoering van het groenstructuurplan (vervangen en aanleg van nieuwe wegbeplantingen). Thans worden plantstroken een jaar tevoren ingezaaid met klaver. Het jaar daarna volgt de beplanting. Dit alternatief is aanzienlijk voordeliger dan wieden en schoffelen. Het bestuur is akkoord gegaan met het benodigde krediet.

Hans Eshuis zegt dat onkruid blijft terugkomen in schelpen- en grindpaden. Dergelijke verharding heeft een natuurlijke uitstraling. Over het algemeen is het lastig halfverharding onkruidvrij te houden. De gemeente Veere onderhoudt deze paden met een speciale schelpenfrees. Deze roteert onder de schelpenverharding. Dit gebeurt circa 6 keer per jaar. De paden blijven mooi geëgaliseerd en het onkruid wordt losgewoeld. Het schijnt dat een Zeeuws-Vlaams bedrijf bereid is te investeren in heetwatermachines.

De heer **Gosselaar** zegt ter afsluiting dat de bewustwording van het bestrijdingsmiddelenbeleid zich ontwikkelt. De nadruk moet worden gelegd op het feit dat het niet meer mag. De wetgeving is aangescherpt. Hij wijst op de Kaderrichtlijn Water voor wat het oppervlaktewater betreft en de regels m.b.t. drinkwater. Het waterschap gaat door met het overtuigen van de gemeenten dat zij het gebruik van bestrijdingsmiddelen moeten terugdringen, anders lopen ze serieus het risico dat over een paar jaar het gebruik van glyfosaat op verhardingen nog verder aan banden wordt gelegd of zelfs helemaal wordt verboden. Ze staan dan écht met lege handen! Landelijk neemt het gebruik van bestrijdingsmiddelen toe, echter in Zeeland niet. Communicatie tussen ontwerper, beheerder en bestuurders is van groot belang.

Conclusies:

De heer **Gosselaar** concludeert dat doorgedaan moet worden met:

- het bewustmaken van alle betrokken partijen en
- met het communiceren over de manier hoe er mee omgegaan wordt.

Wethouders moeten hun raadsleden ervan overtuigen dat het anders inrichten van de openbare ruimte op termijn geld bespaart.

Rien Klippel bedankt de dagvoorzitter en de sprekers en reikt een attentie uit.

***) Het rekenprogramma is op te vragen via de internetsite: www.dob-verhardingen.nl**

Tijdens de bijeenkomst werd een act gespeeld waarbij een opsporingsambtenaar van waterschap Zeeuwse Eilanden een “medewerker van de gemeente Middelburg” die langs de Loskade verhardingen aan het spuiten was, arresteerde. De opsporingsambtenaar droeg de arrestant over aan de dijkgraaf. De arrestant werd gedwongen de bijeenkomst bij te wonen en verklaarde aan het eind van de bijeenkomst zijn chef te zullen vertellen dat onderhoudsintensieve bestratingen moeten worden omgevormd.

Terneuzen, 14 februari 2008

M. van de Pas, afd. communicatie waterschap Zeeuws-Vlaanderen